

Møte tirsdag den 11. juni 2013 kl. 12

President: L a i l a D å v ø y

D a g s o r d e n (nr. 95):

1. Stemmerettsjubileet

«Demokrati, likestilling og deltakelse»

Talere:

Stortingets president

Parlamentariske ledere

Statsministeren

Presidenten: Den 11. juni 1913 fikk kvinner stemmerett på lik linje med menn idet Grunnloven § 50 ble endret til å lyde:

«Stemmeberettigede ere de norske Borgere, Mænd og Kvinder, der have fyldt 25 Aar, og som have været bosatte i Landet 5 Aar og opholde sig der.»

Stortinget feirer i dag stemmerettsjubileet, og nå er vi kommet til jubileumsmøtet i stortingssalen.

Stortingspresident Dag Terje Andersen [12:01:15]:

Vi er samlet for å markere at det i dag er nøyaktig 100 år siden Stortinget vedtok kvinners rett til å stemme. I dag feirer vi historiens største utvidelse av vårt demokrati. Demokrati oppstår når man tilstreber alle borgeres frihet og likhet, og tar hensyn til antall borgere, men ikke deres art, sa Aristoteles 300 år f.Kr.

Ideen om demokratiet og allmenn stemmerett modnet noen år etter Aristoteles, men det var dét den lange kampen for kvinnestemmeretten her på Stortinget handlet om: kampen for representativitet, likestilling, deltakelse og demokrati.

Norge var det fjerde landet i verden som ga kvinner stemmerett, etter New Zealand, Australia og Finland. I 1913 kom ikke vedtaket overraskende, alle partier hadde programfestet stemmerett for kvinner før valget i 1912. Likevel må det ha vært et følelsesladet øyeblikk da representantene ble ropt opp én etter én og svarte ja enstemmig. En gruppe kvinnesaksforkjempere med Gina Krog i spissen, satt i diplomatlosjen 13. juni 1913. I flere tiår hadde de fulgt debatten fra galleriet og opplevd både nedturer og etappeseire. Vi hadde aldri tvilt på at vi skulle seire, men at seieren skulle komme så stor og så fullkommen, så stille og så skjønn som den kom i kveld, hadde vi aldri drømt om, sa Krog da kvinnene fikk foretrede for presidentskapet. Takket være deres innsats kan vi i dag feire 100-årsjubileet for kvinners stemmerett.

Kravet om kvinners stemmerett vokste i 1880-årene. Med etablering av Norsk kvindesaksforening i 1884 gikk Krog i bresjen for kvinners plass i samfunnet. I 1885 opprettet Krog Kvindestemmeretsforeningen sammen med Fredrikke Marie Qvam, Anna Rogstad og Ragna Nielsen. Alliert med stortingsrepresentant Viggo Ullmann la de fram det første forslaget for Stortinget om kvinnestemmerett i 1886.

Den første debatten fant sted i Stortinget i 1890, og frontene var steile. En del av det som ble sagt, var ikke for sarte ører. Til gjengjeld er det en god kilde for folk

som vil finne sitater. Den konservative biskop Heuch malte skremmebilder og advarte mot framveksten av «kvindelige Misfostre» og et samfunn av «Maskulina og Neutra». Han mente at «Enhver Kvindes Deltagelse i det politiske Liv, er Signalet til hendes Fornedrelse, til Hjemmets Forstyrrelse, Familielivets suksessive Opløsning».

Stortingsdebatten i 1890 viste at det var store forskjeller i synet på kvinners rolle i samfunnet. Forslaget ble forkastet, men saken var satt på dagsordenen. Nederlaget tok ikke motet fra forkjemperne, tvert imot. Fra den første debatten i 1890 til vedtaket om likestilling i 1913 ble spørsmålet behandlet 15 ganger. Styrkeforholdet endret seg sakte i tilhengers favør, og vendepunktet kom i 1905 med folkeavstemningen om unionsoppløsningen med Sverige.

Kvinnene ba om å få stemmerett, men regjeringen avsto. Med 300 000 innsamlede underskrifter ga norske kvinner klar beskjed: De ønsket et ord med i laget i viktige beslutninger – halve folket ble spurt, hele folket svarte. Aksjonen vakte oppsikt og fikk stor betydning for resultatet av den neste stortingsdebatten om kvinnestemmerett.

Etter over 20 års debatt ble begrenset stemmerett for kvinner grunnlovsfestet i 1907. Stemmerett ga valgbarhet. I 1911 møtte Anna Rogstad som første kvinnelige vararepresentant på Stortinget. Rogstad bidro til å luke ut siste rest av motstand.

Selv om vedtaket i 1913 var en seier, gjaldt ikke likestillingen alle. Verken menn eller kvinner som gikk på det som den gang het fattigkassa, fikk stemmerett. Først i 1919 ble bestemmelsen fjernet og stemmerettskampen fikk et fullverdig demokratisk punktum.

Andelen kvinner i nasjonalforsamlingen var lenge veldig lav. Først etter annen verdenskrig steg den til over 5 pst., og det var også etter annen verdenskrig at vi i 1945 fikk Kirsten Hansteen som Norges første kvinnelige statsråd.

1970-tallet ble et vendepunkt i norsk politikk. Kvinnene ble mer synlige i politikken og bidro til at nye saker fikk en mer sentral plass på den politiske dagsordenen. Vi fikk bl.a. en likestillingslov, lov om selvbestemt abort i 1978, lov om barnehager i 1975, lov om arbeidsmiljø i 1977, som utvidet adgangen til permisjon ved svangerskap og fødsel – viktige politiske skritt som sikret kvinner mulighet til å delta i samfunnet på lik linje med menn.

I 1981 ble Gro Harlem Brundtland Norges første kvinnelige statsminister. Kvinner utgjør halvparten av befolkningen og da bør de også utgjøre halvparten av medlemmene i en regjering, sa Gro. Da hun presenterte sin andre regjering i 1986, ble den kalt kvinneregjeringen – 8 av 18 statsråder var kvinner. Siden har kvinneandelen i en norsk regjering aldri vært under 40 pst. I 1993 ble Kirsti Kolle Grøndahl historisk ved at hun ble Norges første kvinnelige stortingspresident.

Spørsmålet om representativitet er fortsatt aktuelt. Folkestyret står overfor utfordringer med å sikre engasjement, representativitet og deltakelse i demokratiske prosesser. Vi lever i et av verdens mest likestilte samfunn, men folkestyret er ikke reelt for alle grupper av folket er representert, uansett kjønn, etnisitet eller funksjonshemming.

En ting er å ha stemmerett, noe annet er å bruke stemmeretten. Det at landets stemmeberettigede bruker stemmeretten er en forutsetning for et levende demokrati. Norges høyeste politiske organ er ikke regjeringen. Det er heller ikke vi som er her i stortingssalen. Nei, det høyeste politiske organ i Norge er velgerne i valg – det er valgetinget.

Vi må få med oss de gruppene som har lavere valgdeltakelse enn gjennomsnittet. Vi må appellere til unge, til minoritetsgrupper og mobilisere alle til å delta i demokratiske prosesser. La oss jobbe for å få med oss alle, for å sikre representativitet og deltakelse, og la oss gjøre det i de kvinnelige pionerens ånd til ære for den kampen de førte for mer enn 100 år siden.

Gratulerer med dagen!

(Applaus i salen.)

Helga Pedersen (A) [12:10:09]: Kampen for allmenn stemmerett var både kvinnekamp og klassekamp. Alle mennesker over en viss alder skulle få være med å bestemme i samfunnet – ikke bare formuende menn.

Noen av de spørsmålene det har vært mest strid om i nyere norsk historie, knytter seg til kvinners frihet og rettigheter: kvinners stemmerett, kvinners rett til å gifte seg med hvem man vil, kvinners rett til å bestemme over egen kropp, kvinners yrkesdeltakelse og kvinnelige prestere og biskoper, for å nevne noen temaer som har vakt stort engasjement.

I dag feirer vi at både kvinner og menn i 100 år har kunnet delta i demokratiet ved å bruke stemmeretten. Dette var et viktig gjennombrudd i kampen for kvinners frihet, og en forutsetning for de andre frihetene kvinner har fått. Det å være økonomisk uavhengig er helt grunnleggende for å kunne ta selvstendige valg i livet. For de fleste i Norge er det en selvfølge. Det henger bl.a. sammen med at norske kvinner er i jobb. Det store flertallet av kvinner mellom 20 og 64 år er i lønnet arbeid. Måten vi har organisert oss på i Norge, med et sterkt trepartssamarbeid og en arbeidsmiljølov som verner om arbeidstakernes mulighet til å kombinere arbeid og familieliv, er en del av den grunnmuren som gjør det mulig.

Retten til å bestemme over egen kropp gjennom tilgang på prevensjon, retten til selvbestemt abort og muligheten for assistert befruktning har vært med på å forandre kvinners liv. Utviklingen av velferdsstaten og det sosiale sikkerhetsnettet vi har i Norge, går også hand i hand med kvinners frigjøring, fordi det ligger stor frihet i det å være trygg. Når det ikke lenger er en ulykke å «havne i ulykka», henger det sammen med at holdningene våre har endret seg – heldigvis. Men ikke minst henger det sammen med at velferdsstaten stiller opp for barnefamilier, uansett hvordan de er sammensatt.

Stemmerett, økonomisk selvstendighet, retten til å bestemme over egen kropp, sosial trygghet – det er norske kvinners fire friheter. Store ting har skjedd på 100 år, men kampen for kvinners rettigheter er ikke over. Vi har enda ikke oppnådd likestilling. Vi har et kjønnsdelt arbeidsmarked. Kampen for likelønn og mot ufriwillig deltid må fortsette. Vi ser også at kvinner har færre maktposisjoner i

samfunnslivet og næringslivet enn det menn har. Det er få kvinner som leder de store aksjeselskapene og de mellomstore bedriftene, og selv om 40 pst.-regelen i ASA-styrene har bidratt veldig positivt, er det fortsatt et underskudd på kvinner i mange bedriftsstyrer og konsernledelser. For mange kvinner som burde ha spilt i næringslivets eliteserie, er henvist til fjerde divisjon. Vi har fortsatt en jobb å gjøre for bedre maktfordeling og økt deltakelse for kvinner i næringslivet, og for å rekruttere flere menn til å jobbe i barnehager og på sykehjem.

Dessverre lever det også kvinner i undertrykkende forhold i dagens Norge – kvinner som ikke får lov til å jobbe eller til å ta utdanning, kvinner som ikke får lov til å gifte seg med dem de vil, kvinner som blir utsatt for vold og overgrep der de burde vært aller tryggest, nemlig hjemme. Dette er frihetsberøvelse, og det må vi som samfunn bekjempe.

For 200 år siden handlet det om å etablere demokratiske rettigheter for mannlige borgere. For 100 år siden fikk kvinner de samme rettighetene. I dag dreier det seg bl.a. om å få flere innvandrere, særlig kvinner, til å delta i vårt demokrati. Demokrati, deltakelse og likestilling handler til syvende og sist om muligheten den enkelte av oss har til å leve det livet vi ønsker å leve.

Dagen i dag er historisk, men historien om kvinners rettigheter og deltakelse i det norske samfunnet skrives ikke ferdig i dag. Hvordan historien skal fortsette, skal velgerne ta stilling til i september.

Gratulerer med dagen!

Siv Jensen (FrP) [12:15:48]: Det kan være lett å ta ting for gitt. Det kan være enkelt å tro at sånn ting er i dag, har det alltid vært. Så forteller historien oss en ganske annen virkelighet.

For oss som vokser opp i dagens norske samfunn, virker det rett og slett litt underlig at ikke alle borgere, menn og kvinner, skulle ha den samme retten til å påvirke og delta i demokratiet gjennom å kunne velge og kunne bli valgt. Så fjernt, og likevel så nært.

Neste år skal vi markere og feire at det er 200 år siden vi fikk vår grunnlov – en av de mest moderne konstitusjoner for sin tid, og en fundamental del av grunnmuren i vårt moderne Norge. Likevel var ikke vår grunnlov så moderne i 1814 at den sikret like demokratiske rettigheter for alle borgere i det norske samfunn. Det kan vel sies at tekstlig sett, var den det, men reelt sett var den ikke det, for man tolket den jo slik at stemmeretten bare gjaldt for menn. Det skulle altså ta nesten 100 år fra Grunnloven kom på plass til også kvinner fikk allmenn stemmerett i Norge.

Noen vil vektlegge organisasjonenes betydning for de steg vi har tatt fremover i vårt samfunn, og de forbedringer vi har gjort hva gjelder vårt demokrati og samfunnssystem. Det er jeg enig i. Organiserte grupper har spilt en betydelig og ofte avgjørende rolle i utformingen av vårt samfunnssystem. Men det kan være lett å glemme at det alltid er noen som må gå foran, at det alltid er noen som må ta de første skrittene. Disse «noen» er enkeltmennesker. De som beveger verden, er enkeltmennesker, og derfor skal vi ikke glemme å hedre enkeltmennesker som har gått

før oss – de enkeltmenneskene som har gått opp løypa for oss.

Jeg tror fullt og helt på at ett enkelt menneske i kraft av sin overbevisning og vilje er i stand til å flytte store kampesteiner. Nils Olavson Langedal fra Kviteseid, bedre kjent som Sterke-Nils, var flasket opp på hestemelk og kjent for å være «grueleg sterk», som det står. Han levde store deler av livet sitt i Seljord, og fortellingene sier at han med egne never løftet en kampestein på 570 kg. Den kampesteinen som ble løftet bort den 11. juni 1913 i denne sal, kan ikke veies på en vekt, men den politiske og demokratiske betydningen av det løftet er en særst tung betydning. At det var mange som bidro til det løftet, vet vi også.

Ett av de enkeltmenneskene som gikk foran i kampen som førte til at kvinner fikk de samme demokratiske og politiske rettighetene som menn i Norge, var min oldemor Betzy Kjelsberg. På en dag som denne må det være lov selv for en parlamentarisk leder å være litt stolt av sitt opphav. Foruten å være Drammens første kvinnelige syklist, var hun også en av de store kvinnesakspionerene i Norge. Jeg er stolt av at hun var min oldemor. Jeg er stolt av den betydningen hun hadde når det gjaldt å kjempe for, og frem, grunnleggende politiske og demokratiske rettigheter for kvinner i dette landet.

Hun tok noen viktige steg for kvinnene, men sett i et større perspektiv, gjorde hun det for alle borgere. Hun kjempet for like rettigheter for alle borgere i dette landet, og var kanskje derfor like mye en borgeraktivist som hun var en kvinneaktivist. I 1896 stiftet hun Drammen Kvinnesaksforening, og hun ble sentral i debatten på nasjonalt plan om kampen for kvinners stemmerett. I Norsk Kvinnesaksforening var det to fronter rundt dette temaet. Det var de som ville knytte kvinners stemmerett opp mot det de kalte for opplyste kvinner, de som med en viss utdanning og sosial rang, var verdige. Og så var det de som mente at stemmeretten skulle gjelde alle kvinner, uansett utdanning og sosial rang. Min oldemor tilhørte siste fløy i løpet av hele den debatten, og hun kjempet for at stemmeretten skulle gjelde alle. Godt var det at det var den fløyen og det synet som til slutt vant frem, og som i dag er gjeldende lov i Norge.

På en dag som denne vil jeg oppfordre alle til å løfte blikket litt, løfte blikket, se utover – og spesielt utenfor landets grenser. Vi har kommet langt i Norge når det kommer til det å sikre alle borgere like politiske og demokratiske rettigheter. Vi har kommet langt når det gjelder likestilling. Dagens moderne kvinnekamp bør handle om å stå opp for medborgere og medsøstre som ikke nyter de samme politiske og demokratiske rettigheter som vi tar for gitt i Norge i dag. Ennå finnes det land der ute som ikke anerkjenner kvinners rett til å stemme og til å delta i politiske og demokratiske prosesser. Ennå finnes det altfor mange steder i verden der kvinner behandles som annenrangs borgere. Ennå sitter det mange steder kvinner på tilskuerplass når det gjelder politiske prosesser. Vi bør på en dag som denne si klart fra om at det aksepterer vi ikke. Vi aksepterer ikke at kvinner blir redusert til tilskuere der de burde vært deltakere. Vi aksepterer ikke at kvinner skal reduseres til annenrangs borgere. Og vi aksepterer i hvert fall ikke at det

skal få rotfeste her. Alle borgere skal kunne delta i våre politiske og demokratiske prosesser, og finnes det noen som vil hindre det, ja, da må vi slå hardt ned på det.

Demokrati handler om medbestemmelse, det handler om deltakelse. Et fullverdig demokrati har som premiss at alle borgere, uavhengig av kjønn, inkluderes og får være med å bestemme. Det handler om likeverd mellom borgere.

For 100 år siden i dag ble det tatt store løft som angikk likeverd og deltakelse. For 100 år siden i dag skjedde det en aldri så liten revolusjon i denne sal, en revolusjon som hadde på dagsordenen de store og betydningsfulle spørsmålene. La oss derfor i dag heller ikke glemme de store spørsmålene når vi setter oss ned og diskuterer de små.

Mange steder er de ting vi tar for gitt, fremdeles bleke illusjoner. La oss derfor minnes dem som gikk foran, og løfte blikket for å se dem som fremdeles går bakerst.

Gratulerer med dagen!

Erna Solberg (H) [12:23:29]: La meg begynne med å gratulere alle sammen med dagen. Det er en flott markering, og det er en flott sak vi skal markere i løpet av denne dagen. Siden vi åpnet for demokratiske valg – jeg hadde skrevet for alle, men etter presidentens innlegg må jeg si for nesten alle – er det gått 100 år siden kvinner fikk alminnelig stemmerett i Norge.

Vi lever i dag i et land der det for oss er helt naturlig at vi har ytringsfrihet, pressefrihet, respekt for grunnleggende menneskerettigheter, at kvinner og menn er frie til å ta sine egne valg – ja, vi lever i et samfunn der noen tror at det har gått så langt at vi ikke trenger noe mer, eller at likestilling er noe som er gjennomført i vårt samfunn. Det er bra at vi har kommet så langt at dette oppfattes som naturlig av unge mennesker i dag, så naturlig at de nesten synes at det blir litt mye kjas når eldre damer begynner å snakke om det. Men det er viktig i dag å se tilbake, for det er noen som har kjempet for de verdier som ligger til grunn for vårt samfunn i dag. Norge hadde en fremtidsrettet grunnlov i 1814, men vi hadde det ikke – som heller ingen andre land – når det gjaldt likestilling.

La meg nevne noen av dem som sto i front. Anna Rogstad var pioner i norsk kvinnekamp. Hun var den første kvinnen som møtte på Stortinget som vararepresentant for Høires Jens Bratlie, da han ble statsminister. Anna Rogstad var en pioner for kvinnekampen på høyresiden av norsk politikk da hun stilte til valg på en fellesliste mellom Frisinnede Venstre og Høire. Hun hadde politisk innflytelse. Hun fikk bl.a. Høire til å gå inn for kvinners rett til selvstendig ligning, som Stortinget gikk inn for den 29. juni 1911 – en viktig del av den økonomiske selvstendigheten i vårt land.

Senere, da Jens Bratlie ble statsminister i februar 1912, møtte Anna Rogstad resten av perioden. Hun var en allsidig politiker, men hun var selvsagt svært engasjert i kampen for alminnelig stemmerett for kvinner. Den kampen ble kronet med seier for akkurat 100 år siden.

Det tok ni år før vi fikk den første faste kvinnelige stortingsrepresentanten, Høires Karen Platou. Hun var også et kvinnesaksforbilde, og blir husket som et symbol for

kvinnesaken. Men hun var veldig mye mer. Under likestillingsdebatten tidlig på 1900-tallet var det få kvinner som deltok i arbeidslivet – enda færre av dem var gift – men Karen Platou valgte å bli gründer med egen forlags- og agenturvirksomhet, og hun banet veien for kvinner i yrkeslivet, også som selvstendig næringsdrivende. Det var ikke selvsagt at gifte kvinner skulle fortsette å arbeide. Noe av kampen for å opprettholde likestillingen i Norge på 1920- og 1930-tallet, da vi hadde massearbeidsledighet, var nettopp forsøkene på at man skulle dele arbeid. Gifte kvinner skulle enten redusere sin lønn eller slutte, for de var allerede forsørget.

Anna Rogstad, Karen Platou og veldig mange andre kvinner jobbet aktivt – ikke minst i løpet av de 20 årene før – for å likestille kvinner og menn. Kvinneorganisasjonene på den tiden jobbet ikke bare for det. De er grunnstammen i mye av den frivilligheten vi ser i dag, og først i bresjen gikk Fredrikke Marie Qvam, som grunnla Norske Kvinners Sanitetsforening. De gikk i bresjen for å få kvinner til å stemme, men også for se hullene i vårt velferdssamfunn. Så frem til i dag fortsatte de dynamiske krefter for å se grupper som ikke har det godt i vårt samfunn.

Nesten enda viktigere enn hva de gjorde hver for seg, er faktisk den tradisjonen de skapte sammen. De har skapt en tradisjon for likestilling mellom kjønnene. Det er en viktig tradisjon, der viktige kamper har blitt kjempet og fortsatt må kjempes.

I 1978 ble den første likestillingsloven vedtatt. Det var en viktig milepæl i norsk politikk, men av flere grunner enn det som er åpenbart i dag. I den vedtatte lovteksten ble «likestilling» gjort til et kjønnsnøytralt begrep. Det markerte hvordan kampen for likestilling mellom kjønnene er blitt til en større likestillingsdebatt og likestillingskamp. For det er ikke bare mellom kvinner og menn vi skal ha likestilling; vi skal ha likestilling for alle, uansett alder, funksjonsevne, religiøs tilhørighet, seksuell legning og selvfølgelig: kjønn. Derfor har vi siden den gang passert mange milepæler. Gro Harlem Brundtland ble landets første kvinnelige statsminister i 1981. I dag har vi fire arbeidsgiverorganisasjoner som alle ledes av kvinner, og to av de fire nasjonale arbeidstakerorganisasjonene ledes av kvinner. Gerd Kristiansen ble nylig valgt som den andre kvinnelige lederen av LO.

Det som skjedde for 100 år siden med hensyn til likestilling mellom kjønnene, muliggjorde også andre likestillingskamper. Derfor har vi opplevd andre milepæler. Jo Benkow ble den første jødiske stortingsrepresentanten og senere også stortingspresident. Per-Kristian Foss ble den første åpne homofile statsråden i Norge. Afshan Rafiq ble den første kvinnen fra de nye innvandringsgruppene som ble fast representant her i Stortinget.

Jeg er stolt av hvor langt Norge har kommet i likestillingsarbeidet. Vi er et land der kjønn, etnisitet og seksuell legning ikke er til hinder verken for aktiv deltakelse i politikk eller for å inneha folkevalgte verv. Derfor er det også viktig i dag å peke på at vi ikke har kommet helt i mål på alle områder, og at det i mange land står mye dårligere til. Det er vi, som er så heldige at vi lever i et land hvor vi har fått veldig mye av arven fra disse tidlige kvinnene, som

må se ut av landet og se på hvordan situasjonen er andre steder.

I løpet av det siste året er søkelyset blitt satt på de grusomme forholdene mange kvinner lever under i deler av India, med stor frykt for gruppevoldtekter, med liten sjanse til å få jobb og utdanning. I noen områder i dette landet er antallet kvinner per 1 000 menn under 700. Slike forhold ser vi ikke bare i India, men også i andre områder.

Kvinnens verdi er fortsatt betydelig mindre enn menns verdi i mange land. Det betyr at vi skylder dem hjelp, at vi må hjelpe mer. Vi må fortsette å jobbe for grunnleggende menneskerettigheter, for kvinners rett til utdanning og for kvinners rett til å være likestilte med menn. Menneskerettigheter har vært en sentral del av norsk internasjonal deltakelse, samarbeid og utviklingshjelp.

Vi skal ikke la oss friste til å gjøre endringer eller kutte i utviklingshjelpen rettet mot barns rett til utdanning. Vi vet f.eks. at barn som går på skole, jenter som går på skole, har mindre fare for å bli utnyttet i sexindustrien, de har lettere for å skaffe seg en inntekt – ja, de blir i mindre grad tvangsgiftet og gravide i ung alder.

Vi kan ikke endre kulturen i alle land vi samarbeider med, men vi kan bidra til å utruste hver enkelt jente med et bedre utgangspunkt for sitt eget liv. Derfor bør vi satse mer på utdanning av kvinner i vår utviklingshjelp.

Men også her i Norge har vi utfordringer. Vi er ikke i mål på alle områder. Vold mot kvinner og voldtekt er fortsatt et stort og alvorlig problem. Noen vil si at det også er et økende problem. Å bli rammet av vold føles dypt krenkende, og det er et alvorlig menneskerettighetsbrudd. Fortsatt lever vi nok med holdninger både i rettssystemet, politiet og hjelpeapparatet som har gammeldagse måter å se på kvinner og kvinners rolle, og som dermed gjør at etterforskningen og arbeidet i rettssystemet blir en ekstra ny krenkelse for mange kvinner.

Det er også på mange måter stigmatiserende å innrømme at man lever med vold, fordi det er så vanskelig for andre å forstå hvorfor man ikke bare bryter ut. For 40 år siden var det ganske vanlig at man forsto hvorfor kvinner ble sittende fast i voldsforhold. I dag oppfatter vi det som en svakhet. Men å skjønne de psykologiske mekanismene og forstå kvinner som bruker tid på å bryte ut, er også en viktig del av hvordan vi skal hjelpe istedenfor å fordømme.

Så finnes det kvinner i Norge som i dag ikke har tilgang på det samme frie og likestilte samfunnet som oss. Det kommer mange kvinner flyttende til vårt land hvert eneste år med bakgrunn i andre kulturer. De trenger deltakelse i vårt samfunn for å få kunnskapen om og muligheten til å bruke de rettigheter alle vi andre kvinner i Norge mener er helt selvsagte.

Det betyr at det er et område som vi er nødt til å ha fokus på. I tråd med norsk likestillingspolitikk skal alle jenter og alle kvinner ha de samme mulighetene til å kunne dra nytte av det vi har kjempet for i 100 år i Norge.

Jeg vil igjen gratulere med dagen. Jeg vil si at jobben ikke er gjort, men vi er, ærlig talt, kommet et ganske langt stykke på vei.

Audun Lysbakken (SV) [12:33:21]: I dag feirer vi innføringen av demokratiske valg i Norge. Det gir ingen mening å snakke om virkelig demokrati før det året både kvinner og menn fikk like demokratiske rettigheter.

Først med kvinners stemmerett var representantene i denne salen virkelig demokratisk valgt. Derfor er det jubileet vi markerer i dag, ikke noe mindre enn det vi skal markere neste år. Og like viktig: Først med kvinnes inntog i politikken ble en rekke spørsmål satt på den politiske dagsordenen, som aldri ville vært der hvis Stortinget hadde forblitt en sal for menn.

Med kvinnes inntog kom kvinnesaken inn i politikken. Hvis det er noe vi har lært av likestillingskampen de siste 100 årene, er det at kvinnesak ikke er en sak for kvinner alene. Tvert imot så har de seirene kvinnebevegelsen har kjempet fram, vært viktige for hele samfunnet vårt. Likestillingen har gjort Norge til et mye bedre samfunn å leve i – for kvinner, for menn og ikke minst for barna våre.

Derfor skal vi bruke denne dagen til å takke alle dem som de siste 100 årene har viet sine liv til å sikre kvinner like rettigheter og muligheter som menn. De har ikke bare gitt dagens kvinner et liv med større frihet og trygghet, de har også gitt alle oss menn et rikere samfunn.

De fire store – Camilla Collett, Fredrikke Marie Qvam, Gina Krog og Fernanda Nissen – var pionerer med en spesiell plass i vår historie. Våre første kvinnelige stortingsrepresentanter, Anna Rogstad og Karen Platou, banet vei for kvinnene på Stortinget. Som SV-er vil jeg også trekke fram den første kvinnen i presidentskapet, Torild Skard, og en av våre to første kvinnelige partiledere, Berit Ås, som to av dem som utrettelig tok opp kvinnespørsmål i politikken, som trosset usynliggjøring, latterliggjøring og andre hersketeknikker for å få satt kvinners krav på dagsordenen og skape et friere, likere og mer rettferdig samfunn.

Det vi aldri må glemme, særlig på en dag som denne, er at det som i dag er selvsagt, en gang var det motsatte. Tanken på at kvinner skulle kunne utgjøre halvparten av en norsk regjering var utenkelig. At kvinner skulle ha rett til selvbestemt abort, eller at barn skulle gå i barnehage for at kvinner skulle ha fulltidsjobb på samme måte som mannen sin, var uhørt. Ideen om foreldrepermisjon for mødre var fjern nok, men tanken på at far skulle ha rett til permisjon for å være hjemme med barn, ville antakelig ha utløst spørsmål om medisinerings.

Likevel er det denne utviklingen innføringen av stemmerett for kvinner etter hvert har ført til. For med kvinnes inntog i politikken ble spørsmålet om kvinner og barn sakte, men sikkert en større del av den politiske debatten. Kvinners rettigheter, levekår og muligheter er ikke lenger en privatsak for den enkelte familie eller innenfor det enkelte ekteskap, men en samfunns sak. Det personlige ble politisk.

Allerede i 1913 tok Katti Anker Møller til orde for legalisering av abort. Først i 1978 vant kvinnebevegelsen kampen om selvbestemt abort i Norge – samme år som likestillingsloven ble vedtatt. I de 65 årene mellom Katti Anker Møllers kontroversielle standpunkt og vedtaket av abortloven, sto det en knallhard kamp mellom kvinnebevegelsen og konservative krefter i det norske samfunnet

som ønsket å begrense kvinners rettigheter og uavhengighet.

I korte trekk er det dette de hundre årene siden 1913 handler om: Å bruke kvinners erfaringer til å sette søkelys på kvinners problemer og utfordringer, å trosse en mannsdominert kultur for å gjøre noe med de problemene, og spørsmål om vold og overgrep, om seksuell trakassering, om barneoppdragelse, om kvinners kropp og kvinners helse, om muligheten til å delta fullt ut i arbeids- og samfunnslivet.

For hver kamp som er vunnet, har kvinner fått større uavhengighet og større makt over sitt eget liv. Mulighetene som vedtaket i 1913 ga, er brukt til å kjempe fram full deltakelse i arbeidslivet, større innflytelse i samfunnslivet og makt over egen kropp.

Så har kvinners deltakelse i politikk og arbeidsliv gjort Norge til et rikt og moderne land. Hvis kvinner i Norge hadde jobbet like lite som gjennomsnittet i OECD-området, ville verdier tilsvarende hele Norges oljeformue gå tapt. Det er vanlig å si at vi lever av olje i Norge. Vi kunne like gjerne sagt at vi lever av likestilling.

Kvinnesaken har vært, og forblir i dag, en kamp for frihet – en kamp for at det enkelte mennesket skal få realisere seg selv og sine muligheter, uavhengig av de trange rammene som tradisjonelle kjønnsroller setter for oss. I tillegg er det å satse på damene en forutsetning for velferd og velstand i dette landet.

Vi har alle et ansvar for å bidra til mer likestilling, fordi vi har langt igjen. Vi vet at det er blant kvinnene meste parten av den ufrivillige deltiden i vårt arbeidsliv finnes. Vi vet at kvinner tjener i snitt 15 pst. mindre enn menn per time. Vi vet at fire av fem ordførere er menn, og at menn dominerer toppen av de fleste sektorer i samfunnet. Vi vet at kvinner fortsatt tar ut det meste av foreldrepermisjonen og nesten all kontantstøtten.

I deler av vårt samfunn finnes fortsatt åpen undertrykking av kvinner begrunnet i religion eller kultur. Jenter og kvinner midt iblant oss utsettes for tvangsekteskap, sosial kontroll eller nektes retten til å bestemme over egne liv, egen kropp og egen seksualitet.

Det finnes ingen unnskyldning for å frata kvinner deres rettigheter, og ingen gud eller tradisjon kan begrunne undertrykking. Den undertrykkingen må vi møte med verdikamp.

I dag er det en ny generasjon av modige kvinner som gjør det personlige politisk. Det minner oss om at kvinnefrigjøring og likestilling alltid har blitt til gjennom kamp. Likestilling er ikke et resultat av norsk natur eller kultur, men av norske kvinners kamp for rettferdighet.

Vi står overfor store likestillingskamper også for framtiden: Kampen mot vold, voldtekt og overgrep som rammer kvinner. Vold mot kvinner foregår i et rystende omfang, hver dag, rundt om i vårt land. Vi er ikke et likestilt samfunn før hver eneste norske kvinne puster fritt, uten frykt for menns vold.

Kampen for full likestilling i arbeidslivet må fortsette. Det handler om at det er bra for samfunnet at flest mulig kvinner deltar fullt ut i yrkeslivet, men først og fremst om at det er viktig for hver enkelt kvinne, for friheten og

muligheten til å bestemme over eget liv. Derfor er kampen for likelønn, for retten til hele og faste stillinger og for muligheten til å kombinere jobb og familie så viktig.

Arbeidet for en god familiepolitikk må fortsette – en familiepolitikk som gjør det mulig for både far og mor å kombinere familieliv og arbeidsliv, slik at det blir mer likestilling i arbeidslivet og mer likestilling i hjemmet.

Vår oppgave er å ta pionerens arbeid videre. Når noen står på denne talerstolen om 100 år, skal de feire enda mer enn det vi feirer i år. Da må vi være like standhaftige forkjempere for likestilling som dem som vi hyller i dag. Også når det ikke er populært, også når krefter som vil tilbake, tar til motmæle, også når det koster – også da skal vi kjempe fram politiske løsninger som gir kvinner større trygghet og frihet, og de samme mulighetene som menn.

Jeg er helt sikker på én ting, og det er at de kvinnene som har kjempet fram like rettigheter i alle årene siden 1913, sikkert ville satt pris på taler fra oss i dag, men først og fremst ville de ønsket seg handling. La derfor ikke denne dagen bli en upolitisk markering av fortiden, men en politisk markering for framtiden.

Gratulerer med dagen!

Lars Peder Brekk (Sp) [12:42:15]: Kampen for mer demokrati og for kvinners rettigheter har ikke blitt kjempet av en bevegelse alene. Det er sterke historier om modige foregangskvinner innenfor alle politiske bevegelser, blant organisasjonene i det sivile samfunnet og i næringslivet. Alle har vi våre representanter, som har sin del av æren for at Norge i dag er et av verdens mest likestilte land.

Kvinnene fikk ikke stemmerett – det var en kamp som kvinnene kjempet og vant. Hardt arbeid, bred mobilisering og et enormt engasjement førte fram. Det norske demokratiet vokste fram bit for bit gjennom 1800-tallet. I et land med små forskjeller var det klangbunn for å gi alle like rettigheter. Dette gjorde det mulig å bli et av verdens første land hvor kvinnene hadde stemmerett til nasjonalforsamlingen. Like viktig er det også at vedtaket i 1913 gjorde kvinner valgbare, selv om det også i dag kan stilles spørsmål om kvinner i realiteten er like godt representert som menn i politiske fora.

Historien om hvordan kvinnene fikk sin stemmerett gjennom et bredt politisk arbeid før de fikk likestilte politiske rettigheter, forteller også historien om det sterke engasjementet og makten som ligger i de frivillige organisasjonene her i landet. Gjennom organisasjonene er folk blitt utfordret til å ta ansvar på eget initiativ, og de blir på den måten også involvert i beslutningene som de er berørt av.

Politikken var lenge en arena forbeholdt menn, og organisasjonene ble arenaer hvor kvinner lettere slapp til både før de fikk sine formelle rettigheter og i tiden etter, hvor normene først og fremst ga menn tilgang til politiske talerstoler.

Frivilligheten er en av de verdiene som vi skal sette aller øverst i vårt samfunn, og som jeg mener det er et stort politisk ansvar å legge til rette for på beste måte. Frivilligheten har mange gode formål og virkninger. Påvirkning eller utvikling av demokratiet er kanskje av de aller viktigste.

Som parlamentarisk leder for Senterpartiet, og for meg

som representant for Nord-Trøndelag, må også jeg nevne Fredrikke Marie Qvam spesielt. Hun omtales ofte som en av de store strategene bak vedtaket om allmenn stemmerett og gjorde en formidabel innsats for å samle inn 300 000 underskrifter for unionsoppløsningen. «Selv om vore stemmer ikke tæller, saa kan de veies», sa Fredrikke Marie Qvam. Underskriftene ble et godt argument for at kvinner også skulle få stemmerett. Hun stiftet Norske Kvinners Sanitetsforening i 1896, en organisasjon som klart støttet opphevelsen av unionen med svenskene. Sanitetsforeningen var kvinnes arena. De organiserte seg og kjempet gjennom vedtak som har vært helt avgjørende for Norge som selvstendig nasjon. Kampen mot unionen og demokratiseringen gikk hånd i hånd. Innsatsen til Fredrikke Marie Qvam bidro både til unionsoppløsningen og til stemmerett for kvinner.

Rekken av sitater fra Stortingets debatter om allmenn stemmerett inneholder mange uttalelser som nesten kan virke komiske i dag. Men Venstre-mannen Ole Anton Qvam, mannen til Fredrikke Marie Qvam, sto fram som en radikal forkjemper for like rettigheter. Han sa:

«Vi har i vort Samfundsarbeide, i vort Selvstændighetsarbeide, i vort offentlige og private Liv Brug for alle gode Kræfter i Folket, vi kan ingen undvære.»

Et samfunn med små forskjeller ga grobunn for slike tanker. Det ga rom for mer demokrati, for å slippe flere til. I dag, 100 år senere, er Ole Anton Qvams budskap fortsatt like aktuelt. Vi har bruk for alle gode krefter, vi kan ikke unnvære noen som vil bidra til samfunnet vårt. Og for å lykkes med nettopp dette er jevnbyrdighet og små forskjeller viktige forutsetninger.

Likestillingskampen er ikke en kamp for de utålmodige. Ikke før i 1987 ble valgdeltakelsen omtrent like høy for menn og kvinner. Stortinget har aldri nådd 40 pst. kvinneandel. Også blant ordførerne er forbedringspotensialet stort – 78 pst. av landets ordførere er menn. Ansvar for at hele befolkningen skal være bedre representert, ligger hos oss som har makten nå. I våre egne partier og i vårt politiske virke kan vi gjøre en jobb for å løfte debattene, gi plass for talentene og bygge ned hindringene.

Arbeidet for at kvinner skal få de samme muligheter, rettigheter og plikter som menn tar uendelig lang tid. Først i år, i 2013, vil Stortinget fatte vedtak om kjønnsnøytral verneplikt. For ungdomsorganisasjonene og også for meg personlig er dette en viktig milepæl – endelig anerkjennes forsvaret av landet som et felles ansvar for hele befolkningen.

Bondebevegelsen er Senterpartiets røtter. Kvinnene har gjennom all tid vært en viktig del av landbruket, et premiss for at arbeidet på gården skulle bli gjort. I 1946 kom Liv Tomter fra Nes i Akershus inn som vararepresentant i Stortingets landbrukskomité. Hun visste mye om kvinnes tøffe arbeidshverdag rundt omkring på bygdene. De tok jobben med stell av dyra på gårdene. Hennes fanesak var å skaffe innlagt vann til de mange gårdsbrukene hvor kvinnene gjorde som de hadde gjort i tusenvis av år. De bar vannbøttene fra brønner og bekker til husdyr, til klesvask og til matlaging.

Det måtte en kvinne til. Som Liv Tomter sa: «(...) de

aller fleste av disse slitets kvinner har ikke hatt anledning til å tale sin sak for det offentlige».

Hun ble deres talsperson og fikk møysommelig gjennomslag for en utbygging som betød en enorm forskjell for titusenvis av hardtarbeidende kvinner over hele landet. Historien om Liv Tomter taler sitt tydelige språk om at kvinner selv må være representert, ikke stole på at vi mannfolk taler deres sak.

Odelstven har røtter helt tilbake til Magnus Lagabøtes landslov i 1274. Men det viktigste vedtaket for likestilling i landbruket ble gjort i 1974 – odelsrett for begge kjønn. Også denne beslutningen ble fattet etter stor skepsis og debatt. Det er også et tankekors at det så sent som for 40 år siden også var mye motstand mot å gi kvinner odelsrett. Fortsatt er det helt nødvendig å opprettholde odelsloven, bl.a. for å sikre jenter like muligheter som brødrene sine.

I ettertid har bedre trygderettigheter og velferdsordninger stått sentralt for å bedre likestillingen på bygdene generelt og i landbruket spesielt. Dette har selvsagt vært viktig for kvinnene, men aller viktigst har det vært for næringen selv. Uten at det hadde blitt lagt til rette for at både kvinner og menn skal kunne ta over og drive gård, hadde landbruket vært mange dyktige bønder fattigere.

Ser vi tilbake i tid, er det sterke kvinneskikkelser som har skapt det Norge som vi i dag kjenner. De har gått foran, de har tenkt nytt og sett mulighetene. Ikke minst har de våget, trosset motstand og maktet å ta ansvar for andre enn seg selv og sitt. Mange har nok blitt både ledd av, hetset, forsøkt skremt på plass, men resultatene taler for seg. Revolusjonerende vedtak har kommet, anerkjennelsen likeså.

Engasjement koster. Også i dagens samfunn er det mange kvinner som hver dag bryter barrierer og går opp veien for dem som kommer etter, som lettere kan nå sine ambisjoner. Dagens likestillingskamper er like viktige – utviklingen må fortsette. I vår tid har vi også gjort radikale vedtak – små og store. Men generasjonene etter oss tror jeg at kommer til å huske oss for barnehagesatsingen, for fedrekvoten og for loven om kvotering i styrene, for å nevne noen få eksempler.

Likestillingsdebatten handler nå ikke minst om at det skal være rom for egne valg, ut fra den livssituasjonen hver enkelt befinner seg i. Ofte settes familiepolitikk og likestillingspolitikk opp mot hverandre. Vi trenger fremdeles kvotering, vedtak og rettigheter – valgfriheten kommer ikke av seg selv. Det mangler ikke på debatt om likestillingspolitikken, og de heftige diskusjonene tar oss videre. I ordskiftet mener jeg at vi skal legge mer vekt på respekt for den enkeltes valg. Mangfoldet er avhengig av toleranse. Normene for kvinnerollen er fremdeles begrensende.

Så helt til slutt vil jeg rette min takk til dem som i dag fortsatt ser at kampen ikke er over, som på ulikt vis tar ansvar som modige talspersoner, i utsatte verv og i posisjoner, og som ikke minst trosser mannsbastionene.

Gratulerer med dagen!

Hans Olav Syversen (KrF) [12:52:10]: For 100 år siden, den 11. juni 1913, fikk altså norske kvinner stemmerett på lik linje med menn. En 27 år lang kamp for

kvinnens stemmerett ble kronet med seier. Norges grunnlov, som i 1814 ble ansett for å være en av de mest demokratiske i sitt slag, rakk å runde nesten 100 år før kvinnene fikk gjennomslag for sine politiske rettigheter.

Endringen av stemmerettsparagrafen i 1913 inneholdt i realiteten bare en presisering av at man med norske borgere mente både «Mænd og Kvinder». Stemmerettsparagrafen sa nemlig ingenting om kjønn. Eidsvollsmennene benyttet begrepet «borger». Da det på Stortinget i 1815 ble ytret misnøye med dette og man ønsket en presisering av at man i paragrafen ikke regnet med kvinner, mente konstitusjonskomiteen at en slik presisering ikke var nødvendig.

Det var først på slutten av 1880-tallet at kravet om stemmerett for kvinner begynte å gjøre seg gjeldende. Norsk Kvindesagsforening ble etablert i 1884, og året etter ble Kvindestemmeretsforeningen stiftet.

I dag er vi kommet dit hen at Grunnlovsspråkutvalget i sin rapport med nytt forslag til språklig revisjon av Grunnloven foreslår å fjerne presiseringen «menn og kvinner», som man la til i 1913. Så mens man på 1800-tallet åpenbart mente at man med norske borgere kun mente menn, er vi her i dag i den situasjonen, 200 år senere, at det er tilsvarende åpenbart at begrepet nå også omfatter kvinner.

Vi var blant de første land i verden som innførte allmenn stemmerett for både kvinner og menn. Feiringen av dette handler om kvinner og om kvinnesak. Og enda mer: Det handler om innføring av demokrati og allmenn stemmerett.

Allmenn stemmerett var en milepæl i arbeidet for et samfunn med likeverd og likestilling for alle. Men det var på ingen måte et sluttpunkt.

La meg føye til, som også forrige taler var inne på, at det var mange som bar fram ideen om demokrati og stemmerett for kvinner. Det er en veldig interessant artikkel i avisen Vårt Land i dag av Kristin Norseth, som sier noe om disse bevegelsenes betydning:

«De demokratisk organiserte folkebevegelsene har spilt en langt viktigere rolle med tanke på kvinner og stemmerett enn det som kommer fram i offentligheten.

(...)

I 1904 fikk kvinner stemmerett og valgbarhet i Det Norske Misjonsselskap (...) datidens eldste og mest innflytelsesrike kristelige organisasjon.

(...)

Kvinnesaksbladet Nylænde ga dette vedtaket politisk signaleffekt og hevdet at beslutningen ville være «den virksomste forløber for en desto hurtigere opnaaelse af statsborgerlig stemmeret for kvinder, ikke en eneste Krog undtagen».

Vi skal ikke ta menneskets likeverd og likestilling for gitt. Kampen fortsetter også i dag. Det gjør seg ikke selv. Vi må ta tydelige valg.

På denne jubileumsdagen for kvinners stemmerett vil jeg trekke fram noen viktige momenter i den nyere likestillingshistorien som er viktige sett fra vår side i Kristelig Folkeparti – og for Norge.

På det politiske plan må vi vel erkjenne at fram til kan-skje rundt 1970 var dette med kvinnekvote i regjering mer for syns skyld, at man måtte ha med én kvinne – det var

først under Borten-regjeringen at man fikk to kvinner. La meg ta et eksempel på Kristelig Folkepartis første statsråd, Elsa Skjerven og hvordan hun opplevde å komme til Familie- og forbrukerdepartementet i 1965:

«Elsa Skjerven spurde» – og dette går på nynorsk – «kva saker som låg der. Det var éi. Det var eit forslag frå senterpartikvinna Karen Grønn-Hagen, som hadde hatt departementet i Lyng-regjeringa, om å gjenopprette Bunadsnemnda. Bunadsnemnda kom på beina att, og det kom fleire saker etter kvart.»

Elsa Skjerven fikk da den muligheten som kanskje ikke er like enkel i dag, å sette sin egen agenda, og hva var den? Jo, hun sørget for at det statlige barnehagetilskuddet økte – og i parentes kan jeg vel føye til at hun hadde også noen runder for å forklare dette i eget partilag – og hun sørget for lån via Husbanken til bygging av daginstitusjoner og statlig støtte til hjemmepleie og hjemmesykepleie.

Vi er også selvfølgelig stolt av vår egen første kvinnelige partileder, Valgerd Svarstad Haugland, som la fram noen av de mest radikale likestillingspolitiske forslag som er fremmet i Norge.

Og det må være lov å si, siden det er Laila Dåvøy som presiderer, at det var Laila Dåvøy som la fram proposisjonen om minst 40 pst. av hvert kjønn i styrene. Så gratulerer også til presidenten!

Nå hører vel jeg til den generasjonen som mer eller mindre er vokst opp med Gro Harlem Brundtland som statsminister, og jeg tror vi alle er svært glad for at hun er til stede her i dag. Vi var i den situasjonen – og jeg får bruke en historie som hvis den er sann, sikkert er veldig bra, er den ikke sann, er den ikke så dårlig allikevel, nemlig om gutten som snakker om regjeringsskiftet da Gro måtte gå av, og så spør han: Hvem er det som blir statsminister? Og så var det Kåre Willoch. Kan en mann være statsminister, da, spurte han. Det sier vel litt om hvor mye Gro Harlem Brundtland har satt sitt preg på den politiske debatten, og vi hyller henne i dag for den innsats hun har gjort. Heldigvis har hun på ingen måte lagt inn årene. Nå er det kampen mot barneekteskap som står på dagsordenen. Ikke minst gjelder det altfor mange jenter verden rundt.

Kristendemokratiet bygger på at menn og kvinner har lik verdi uavhengig av kjønn, og forutsetter at kvinner og menn har like muligheter for å delta i samfunnet og til å påvirke samfunnsutviklingen. Politisk og økonomisk makt er viktige midler i likestillingskampen. Målet må jo være at kvinners og menns kunnskaper, erfaringer og verdier setter et likeverdig preg på alle nivåer og sider av samfunnet.

Norge har i løpet av de siste 100 årene utviklet seg til å bli et av verdens mest likestilte samfunn, men vi har fortsatt utfordringer. Det gjelder lønn, pensjon og flere områder hvor det er klar underrepresentasjon av kvinner. Vi vet at arbeidslivet i Norge er kjønnsdelt, og at de yrkene som er kvinnedominerte, er dårligere betalt enn de som er mannsdominerte.

Kvinner er underrepresentert i viktige beslutningsorganer – noe også Makt- og demokratiutredningens eliteundersøkelse, som den het, viste, da den ble presentert i 2003.

Et annet viktig område med utfordringer når det gjelder

likestilling, er vold og mishandling. Jeg tør si at vold i nære relasjoner er et Norges største helse- og samfunnsproblemer. Alle har rett til et liv uten vold. Kvinnen har rett til et samliv fritt for vold og trusler. Barn skal sikres en oppvekst uten overgrep og frykt. Frihet fra vold er en grunnleggende forutsetning for vekst og livsutfoldelse og for å kunne leve det gode liv.

Vi har også andre utfordringer. Det kan skje når jenter og gutter formes inn i kjønnsroller som legger begrensninger på deres valg og som hindrer deres eget mangfold. Her har skolen en stor oppgave fortsatt.

Seksuell trakassering er med på å hindre likestilling, og media er med på å formidle og forme forventninger, roller og muligheter.

På en dag som denne synes jeg – i likhet med representanten Siv Jensen – det er rett å se litt utover vårt eget land. Om tre dager er det valg i Iran. Det er et valg der kvinner ikke kan stille som kandidater. Det er ett eksempel på hvilke utfordringer vi har internasjonalt.

De fire ordene: «Det er en jente» har faktisk vist seg å være fire av de mest dødelige ordene i verden. Ifølge beregninger gjort av FN har 200 millioner jentebarn møtt den mest ublidle skjebne som tenkes kan, kun fordi man har det kjønn man har.

De siste 100 årene har det norske samfunnet utviklet seg til å bli mer og mer likestilt. Vi har tatt skritt for skritt siden 1913. Vi har beveget oss mot et samfunn med mer plass til alle. Dagens jubileum er en viktig markering av én av de viktigste og helt grunnleggende forutsetningene for denne utviklingen.

Eidsvollsmennene var kloke menn, men de var også menn av sin tid. Derfor så man heller ikke at kvinner burde delta. Ei heller så man at ingen skal utelukkes på grunn av rase eller tro. Nå er det vi som må evne å se utover vår egen tid. Det er vår oppgave å se hva og ikke minst hvem som bør løftes for å oppnå likeverd og likestilling. Det er vår felles oppgave.

Gratulerer med dagen!

Trine Skei Grande (V) [13:04:31]: Jeg vil også begynne med å gratulere alle sammen med dagen.

Det er rett at den dagen vi feirer i dag, og alle de frihetene vi kan føle som borgere i Norge, som oftest er et resultat av en lang kamp, hvor mange har gått i bresjen for oss.

Jeg er kvinne, singel og partileder. Det er faktisk ikke så mange land hvor man kan ha alle de egenskapene. Jeg er kjempeheldig, ved at vi har hatt så mange damer foran oss som har brøytet vei.

Jeg tilkjenner Siv Jensen retten til å være stolt av sin bestemor, men jeg er – som Venstre-leder – stolt over å få lov til å stå i en tradisjon med alle de liberale Venstre-damene som kjempet fram de rettighetene vi har i dag – spesielt det vi feirer akkurat i dag. Jeg tror det er mange av de damene som sitter der oppe i dag og kikker ned, som er ganske stolt over at Venstre i denne valgperioden har prestert en ren kvinnegruppe, sjøl om de er veldig forundret over hvor liten den er. Men det er en forundring jeg deler med dem, og som jeg håper vi kan få gjort noe med.

Fredrikke Marie Qvam, Gina Krog og Katti Anker Møller – alle de store damene – kjempet ikke bare fram kvinnelig stemmerett. De kjempet også fram de viktige kvinnesakene med å bygge velferdsstat, folkehelsekamp, ikke minst barnerettigheter og det jeg mener er en anstendighet i politikken.

På samme måte har Eva Kolstad vært viktig. Hun var den første kvinnelige partileder i det partiet som også var blant de første som tok i bruk kvotering som virkemiddel, og hun var det første likestillingsombudet vi hadde i Norge.

Venstre har stått i front når det gjelder utvidelse av stemmeretten hver eneste gang, og vi har ikke gitt oss. Den store kampen nå er å utvide stemmeretten til å gjelde 16-åringene. Det er en viktig del av bygginga av demokratiet i Norge i dag.

Det er veldig mange områder vi er forpliktet til å arbeide videre med. Det er veldig mange debatter og veldig mange rettigheter vi fortsatt trenger. Vi er ikke et fullt ut likestilt land.

Jeg kan begynne med en litt uoffisiell opptelling: Fra min plass der bak har jeg under 82 spørretimer og redegjørelser telt kjønnsfordelinga i den boksen ved sida av meg som heter presselosjen. Der har det sittet 810 menn og 169 kvinner i løpet av de 82 redegjørelsene. Det betyr at det også hos dem som dekker politisk debatt, ikke alltid er like god kjønnsbalanse.

Andre viktige kamper er likelønn, det kjønnsdelte arbeidsmarkedet vi har og en arbeidsmiljølov som presser folk ut i deltidsarbeid, og som gir få muligheter for folk til å kunne styre sin egen arbeidsdag opp mot deres eget familieliv.

Vi har et akademia som henger enormt etter når det gjelder likestilling. Vi ser at kvinnene er dem som leverer doktorgradene nede i systemet, men når professortitlene skal deles ut, er det bare menn som står i kø.

Vi må kjempe videre for det likestilte foreldreskapet. Det betyr at menn og kvinner skal ha like stor mulighet til å være de viktige voksenpersonene i barnas liv som de faktisk skal være.

Antallet kvinnelige gründere har sunket med 7,2 pst. i perioden 2007–2012. Bare en fjerdedel – 25 pst. – av dem som forfølger sin idé om å skape en bedrift eller skape sin egen arbeidsplass, er kvinner. Jeg tror én av grunnene til det er at mange av de sosiale rettighetene som kvinner fra denne salen har kjempet fram når det gjelder offentlig ansatte og ansatte generelt, ikke gjelder dem som vil forfølge en idé, forfølge sin skaperkraft til å være med på å skape sin egen arbeidsplass. Derfor er sosiale rettigheter like viktig for dem som har lyst til å være gründere, som for dem som er arbeidstakere.

Vold rammer veldig mye oftere kvinner enn menn. Vi har hittil i år hatt ti partnerdrap i Norge. Det å angripe vold i nære relasjoner med mye mer aktive virkemidler tror jeg er en viktig utfordring også i denne salen.

Kvinnens inntog i politikken har påvirket bygginga av den norske velferdsstaten. Det har påvirket hvordan vi har bygd barnehager. Det har påvirket hvordan vi har bygd barnerettigheter, og jeg synes det er rart at vi, natten til at vi skal feire kvinnelig stemmerett, arresterer et lite barn på tolv år,

som har bodd ti år i Norge. Det tror ikke jeg de store damene oppe i himmelen hadde likt, hvis de sitter og kikker ned på oss i dag.

Statsminister Jens Stoltenberg [13:10:18]: I dag skal vi holde festtaler fordi det er all grunn til å feire. Men på en jubileumsdag er det også viktig at vi stopper opp litt og tenker på hvorfor vi kan feire

Stemmerett for kvinner kom ikke av seg selv. Det var noen som kjempet den fram, og motstanden var stor. Tidligere stortingsmann Ole Olsen Malm uttalte følgende:

«Skal vi nu foruden den indflydelse som kvinder har bag kulisserne, og som hun trods alt desværre altid vil komme til at beholde, ogsaa give hende stemmeret, saa vil det ikke blive til at holde ud.»

Men han tapte, og det ble vedtatt – enstemmig. Gina Krog og andre pionerer vant fram. Da vedtaket til slutt ble fattet, var vi blant de aller første i verden. Bare tre land i hele verden hadde gitt kvinnene fulle rettigheter ved valg før oss.

Fra gammelt av var «brorparten av arven» det dobbelte av det søsterloddet var verdt når arv skulle fordeles.

En gang var kvinners lønn i fabrikkene det halve av det menn tjente. Slik er det ikke lenger, fordi noen så urimelighetene og valgte annerledes – de handlet.

På 1970-tallet ble retten til selvbestemt abort vedtatt i denne sal. Det kom heller ikke av seg selv. Vedtaket ble fattet med presidentens dobbeltstemme i Odelstinget, og med én stemmes overvekt i Lagtinget. Jevnere kan det ikke bli.

Kvinnens inntog i arbeidslivet gjorde at mange engasjerte seg og kjempet fram en storstilt barnehageutbygging. Også det møtte motstand.

De siste tiårene er foreldrepermisjonen økt betraktelig, igjen et resultat av politiske valg.

Også framover har vi utfordringer. Vi er ikke i mål, og derfor må vi fortsette å gjøre de riktige valgene. Vi ser det på mange områder, f.eks. i folkevalgte organer, der bare én av fem ordførere er kvinner. Noen partier har valgt kjønnskvalifisering ved nominasjon. Vi vet at det har virket.

Da flere partier vedtok kvotering på 1970- og 1980-tallet, fikk vi et løft i kvinneandelen. Kvinneregjeringen til Gro Harlem Brundtland i 1986, med over 40 pst. kvinner, satte en ny standard for hvor mange kvinner det skal være i en norsk regjering.

Det handler om arbeidsliv: Fortsatt er det lønnsforskjeller mellom kvinnedominerte og mannsdominerte yrker som ellers er sammenlignbare. Fortsatt er det mange kvinner som arbeider ufrivillig deltid.

Det handler om familiepolitikk: Vi må føre en familiepolitikk som fremmer likestilling og valgfrihet. Det handler om å tilby rimelige og gode barnehager til alle som ønsker det. Når denne regjeringen har redusert omfanget av kontantstøtten og satset på barnehager, er det bl.a. fordi vi mener det fremmer likestilling, særlig for kvinner med etnisk minoritetsbakgrunn, hvor vi kanskje finner dem som i dag trenger mer likestilling og samfunnsdeltakelse aller mest. Ikke minst for disse er det viktig å gjøre det mer lønnsomt å arbeide.

Det handler om at menn må ta mer ansvar for likestil-

ling. Tidligere var menn for likestilling, bare det var noe kvinner holdt på med. Vi må ha likestilling i arbeidslivet, og da må vi ha likestilling i familielivet.

Det var bakgrunnen for pappapermen. Flere fedre tar ut pappaperm, og en stadig større andel av foreldrepenge-
ne tas ut av fedrene. Da fedrekvoten kom i 1993, tok bare 2–3 pst. av norske fedre ut permisjon. Allerede i 1994 steg tallet til 38 pst., og i dag benytter ni av ti fedre som har rett til å ta ut fedrekvote, seg av den retten. Fedrekvoten er et virkemiddel for å bryte ned barrierer og endre nedarvede tradisjoner og kjønnsrollemønstre. Slik bidrar den til å gi virkelig valgfrihet. Uten en slik kvote er vi lett bundet av de gamle tradisjoner og de gamle kjønnsrollemønstre. Knappt noe enkeltvedtak enn innføringen av pappakvote har bidratt mer til likestilling de siste årene. Økt fedreuttak er bra for barnet, fordi det gir bedre tilknytning til begge foreldrene. Det er bra for far, som får tettere bånd til sine barn, og det er bra for mor, som får bedre mulighet til å delta i arbeidslivet.

Listen kunne vært gjort mye lengre. Vi ser likestillingsutfordringer i næringslivet, i unges utdanningsvalg, når det gjelder vold mot kvinner, og flere andre steder i samfunnet.

Snart faller kanskje en av de siste mannsbastionene, da mange partier i vår har vedtatt kjønnsnøytral verneplikt på sine landsmøter. Det kan bli innført i neste stortingsperiode.

Til tross for at vi fortsatt har mange utfordringer, rangeres Norge ofte som et av verdens mest likestilte land å bo i. Vi merker at det går framover. I innbyggerundersøkelsen som presenteres i morgen, skårer spørsmålet om myndighetenes tilrettelegging for likestilling mellom kvinner og menn langt høyere enn for tre år siden. Økningen er den største enkeltvise endring i hele undersøkelsen. Vi er altså mer fornøyd når det gjelder vår evne til å legge til rette for likestilling. Dette skal vi være stolte av.

Et likestilt, åpent og inkluderende samfunn er noe vi alle tjener på, både økonomisk og fordi det gir høyere livskvalitet for oss alle.

Vi har en høy sysselsetting blant kvinner, samtidig som det fødes forholdsvis mange barn. En av de viktigste drivkreftene for at dette har vært mulig, er utviklingen av velferdsordningene, av offentlig sektor, av offentlige tjenester.

Velferdsstaten er av to grunner kvinnes beste venn:

For det første fordi fellesskapet i dag bidrar til å løse

oppgaver som kvinner før var alene om å løse, ulønnet, som eldreomsorg, barnehager, skolefritidsordning – ordninger som gir et godt tilbud for eldre og barn, men som også gjør at langt flere kvinner har mulighet til å delta i lønnet arbeid.

For det andre fordi nettopp offentlig sektor har brakt mange kvinner inn i arbeidslivet. 77 pst. av dem som jobber i norske kommuner, er kvinner.

Men samtidig ville ikke velferdsstaten vært mulig uten bidraget fra kvinnene. Verdien av at norske kvinner arbeider mer enn i andre vestlige land, utgjør en like stor andel av nasjonalformuen som oljeformuen, inkludert pensjonsfondet, til sammen.

Fortsatt rikdom forutsetter høy sysselsetting og nye generasjoner utdannet arbeidskraft av begge kjønn.

Kampen for likestilling og kvinners rettigheter må også kjempes globalt. Det er en kamp mot undertrykking, en kamp for demokratiske rettigheter, en kamp for utdanning, også for jenter, og bokstavelig talt en kamp for liv og helse.

Hvert annet minutt dør en kvinne i barsel et eller annet sted i verden. De fleste av dem dør av årsaker som lett kunne vært forhindret. Dette er ett av mange eksempler på tragedier som kvinner utsettes for, og der Norge kan være med og gjøre en forskjell.

Likestillingen kommer ikke av seg selv. Stein for stein har vi sammen de siste 100 årene bygget ut folkestyret og velferdssamfunnet. At kvinnene fikk de samme formelle demokratiske rettigheter som menn, har satt tydelige spor.

Pionerene vi hyller i dag, satte seg dristige mål i sin tid, og de vant fram. Vi skal ha som mål å bryte grenser i vår tid – forme vår framtid.

100 år har lært oss at vi når lengst når kvinner og menn deler på arbeid, ansvar og anerkjennelse. Da har vi kraft til å bryte grenser, da har vi kraft til å gi flere en bedre hverdag.

Gratulerer med dagen!

Presidenten: Da går Stortingets møte mot en slutt, og presidenten føler, på en dag som denne, behov for å takke for alle de gode talene.

Så vil presidenten invitere alle ut på Eidsvoll's plass kl. 15 til kakefest og flott underholdning. Det varer helt til kl. 18 i kveld, så hjertelig velkommen, alle sammen!

– Stortingets møte er hevet.

Møtet hevet kl. 13.20.